

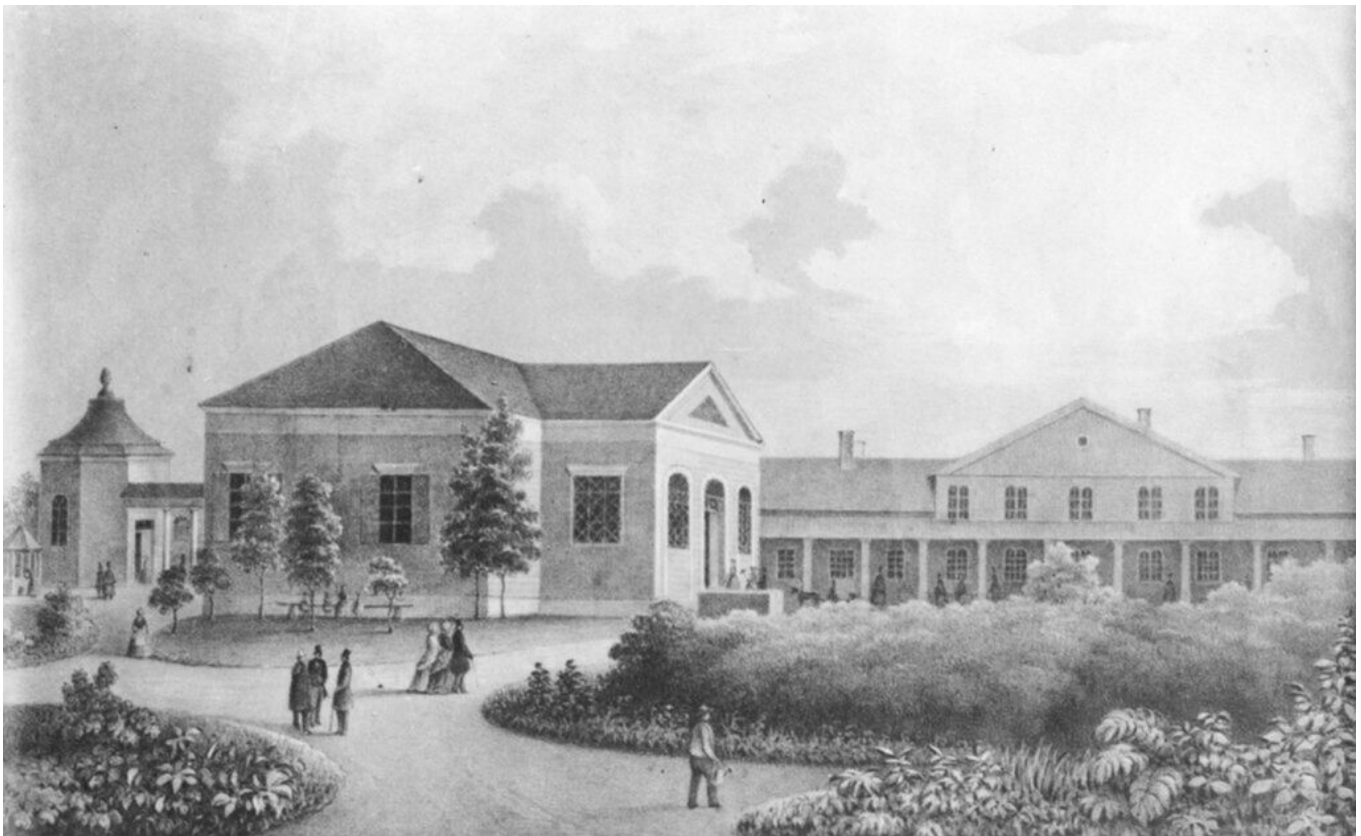
800 berättelser ur Åbo stads historia

1600-TALET, 1700-TALET, 1800-TALET, 1900-TALET

KUPPIS HÄLSOSAMMA VATTEN

26.03.2026 | EDITOR | LÄMNA EN KOMMENTAR

Vattnet i Kuppis källa var känt för sina botande egenskaper redan på 1600-talet. Från och med det följande seklet blev hälsokällan allt populärare och brunnsdrickarnas antal ökade så mycket, att man i början av 1800-talet byggde spektakulära brunnshusbyggnader i Kuppis. Den här anläggningen lade också grunden för Kuppisområdets utveckling till Åbos nöjescentrum på 1800-talet.

Kuppis eller S:t Henriks hälsokälla. Till vänster ses Kuppiskällans brunnshus, och även de övriga byggnaderna anslöt sig till hälsoverksamheten. Johan Jakob Reinberg 1853. Atelier Alppila, fotograf, Eemeli Reuna, fotograf. Reprobild: Eija Karnisto / Åbo stadsmuseum.

*

Elias Tillandz (1640–1693) var den första professorn vid Åbo Akademi som hade fått en egentlig akademisk utbildning i medicin. Han anses också vara den finska botanikens fader. Under hans tid försvårades vården av patienterna avsevärt av att det inte fanns något sjukhus. Vid Åbo rådstuvurätt behandlades i juni 1691 Tillandz anhållan om att få bygga en bastu vid S:t Henriks eller Kuppis källa

för att där kunna vårda sjuka. Rätten biföll anhållan, och därefter testade Tillandz källans vatten vid vården av många sjukdomar.

I Åbotrakten och i synnerhet i skärgården förekom på den tiden en hel del fall av spetälska eller lepra. Därför föreslog Tillandz att man vid källan skulle bygga en särskild sjukstuga för att utreda huruvida spetälskepatienter skulle kunna botas där. På området byggdes till exempel en finsk bastu, där det också fanns badkar. Till sist byggdes ett brädplank runt området för att förhindra umgänge mellan de leprasjuka och de andra patienterna.

Johannes Ekelund (1712/1713–1746) åter var den förste som avlade läkarexamen och doktorerade vid Åbo Akademis medicinska fakultet. Han tilldelades medicine doktors värdighet år 1743. I slutet av sina studier disputerade Ekelund och försvarade i december 1741 sin på latin skrivna avhandling *Examen Chymico-Medicum fontis soterii Kuppisensis*. I avhandlingen beskriver han vilka egenskaper Kuppiskällans vatten hade och vilka sjukdomar som framgångsrikt hade behandlats med detta vatten.

*

Kuppis brunn blev en populär hälsokälla under loppet av 1700-talet. År 1783 uppges brunnsdrickarnas årliga antal ha varit 100–150 och till exempel år 1781 var de 137. Då hade anläggningen en brunnessal, en apotekssal och ett rum för fattiga och sjuka brunnsdrickare. Gården var täckt, så att gästerna inte skulle behöva promenera i regn eller sol. Till exempel år 1797 startade brunnessäsongen i Kuppis i juni, och de fattiga måste ha prästbevis på att de var sjuka och medellösa. År 1822 uppges, att brunnshuset hade en kokerska som lagade maten åt gästerna. Då var brunnsdrickarna 180–220 per år.

Evert Julius Bonsdorff (1810–1898) var en av sin tids mest betydande läkare i Finland. Han var förståndare för Kuppis hälsokälla från och med 1853 och betonade det då så moderna brunnsdrickandet som en del av den övriga vården. Kuppisanläggningen hade från och med 1800-talet en anställd brunnsmästare, som ledde brunnsdrickandet och de tillhörande kringverksamheterna. Vattnet skulle drickas regelbundet i bestämda doser på bestämda tider, inte hur som helst, för att de hälsosamma egenskaperna skulle göra nytta. Senare rekommenderades varma och kalla bad enligt den tyska Karlsbadermodellen. Det fanns också vatten på flaska, som gästerna kunde köpa och ta med sig hem. År 1913 undersöktes Kuppisvattnet i Sverige, och man konstaterade att det innehöll mycket radium, som ansågs ha hälsofrämjande inverknings.

*

I Kuppisparken utfördes år 1820 arbeten som gjorde parken lämplig för promenader. År 1824 beslöt man bygga de stiliga brunnsbusbyggnader som Charles Bassi ritat. Arbetena under första hälften av 1800-talet omfattade den nuvarande parkens nordöstra del, badinrättningsområdet och det omgivande lilla grönområdet. Kuppis trädgårdsskola inledde sin verksamhet i området år 1841, och eleverna ansvarade för vården av den omgivande parken. I hörnet av Nylandsgatan och Österlånggatan

låg Kuppistorget, och en stig ledde tvärsöver torget till den egentliga parken. Torget förnyades på 1880-talet, då man bland annat planterade den poppel som växer där än i dag.

Brunnshusgästerna kunde också hyra hästar för hälsosamma åkturer. I parken arrangerades även konserter och fyrverkerier. Småningom spred sig restaurangverksamheten och evenemangen också till Kuppis andra delar, där man öppnade nya restauranger. På 1800-talet var Kuppis Åbos nöjescentrum och hade samma roll som Tivoli i Köpenhamn. Brunnshusverksamheten i Kuppis upphörde år 1885, då det äldsta huset brann och ett annat hus såldes på auktion för att forslas bort. Festsalen stod oanvänd ända fram till vinterkriget då den brann upp. Allt som finns kvar i dag är källans paviljong.

Veli Pekka Toropainen

Översättning: Brita Löflund

Källor:

Veli Pekka Toropainen 2023: Kansanparantajasta lääketieteen professoriin – Sairauksien parantajat ja sairaanhoidon organisointi 1600-luvun Turussa. *Ennen ja nyt: Historian tietosanomat* 2/2023. <https://journal.fi/ennenjanyt/article/view/126013>. Läst 18.11.2025.